

Drie wijzen

5 januari 2020

Voorgangers Nienke van Dijk (overweging) en Tamme Wiegiersma

Inleiding op het thema

Morgen, 6 januari is het feest van Driekoningen. In orthodoxe tradities is 6 januari het eigenlijke Kerstfeest, in Rooms-Katholieke tradities was het lang een bedelfeest: eerst voor de armen, later door de armen, deur aan deur. Dat heeft te maken met de geschenken die de drie Koningen brachten aan het kind Jezus. Er zijn tradities met een boon of een munt in de cake of pudding, wie hem vindt mag de koningskroon dragen. Driekoningen, het feest van de Epifanie, Gods licht dat verschijnt in de wereld: aangewezen door een ster die de koningen volgden op hun tocht naar de pasgeboren Messias. Er zijn vele Middeleeuwse afbeeldingen die ons beeld van de Drie Koningen getekend hebben: afbeeldingen van drie mannen, van verschillende huidskleur, als vertegenwoordigers van de verschillende wereldrijken die allemaal buigen voor het Christuskind.

De liturgiegroep van de Haagse Dominicus vroeg zich af hoe dat nou eigenlijk zit met die drie Koningen. Waren er ook Koninginnen? Daarmee verwijzen zij naar de rol die vrouwen al in de vroeg christelijke gemeenten hebben gespeeld.

Wij van de voorbereidingsgroep zijn met die vraag aan het werk gegaan en kwamen uit bij onbekende wijzen in het verhaal van Mattheus, bij een pasgeboren Koning der Joden en bij een wrede Koning Herodes. Een verhaal van geboorte, van dreiging en dood.

Wie waren de wijzen, waren er nog meer, mannelijk en vrouwelijk, en wat was hun wijsheid?

Bij die vraag naar de wijsheid vonden we ook een verhaal uit Exodus, over vroedvrouwen, geboorte en dood.

En we vonden een toespraak uit de 21e eeuw, vorig jaar, van een jong meisje, Greta Thunberg, gericht op machtigen en wereldleiders, en ook op ons, onze generatie, over de bedreiging van de aarde, een verhaal op leven en dood. Wat is de wijsheid van deze mannen, deze vrouwen, deze kinderen?

We lezen drie keer een tekst, we zingen en overwegen dan telkens kort het tekstfragment. Drie keer kort, in plaats één keer lang.

Daarna delen we brood en wijn, aan de tafel van de Wijsheid. En zingen van het Licht dat is ons is verschenen.

Bij [Mattheus 2: 1-12 \(NBV\)](#)

Reflectie 1:

We lazen van de magiërs uit het Oosten. Magiërs, dat kun je ook vertalen als 'wijzen'.

In de tekst uit Mattheus, het enige evangelie waarin dit verhaal voorkomt, staat niet hoeveel het er zijn. Ons beeld van Driekoningen, met Balthasar, Melchior en Caspar als vertegenwoordigers van de grote wereldrijken dateert uit een verhaal dat 500 jaar na Christus is geschreven. Die namen klinken niet in het Evangelie, evenmin als een getal. Misschien waren het er drie, misschien waren het er twaalf, misschien waren er mannen en vrouwen. We weten het niet.

Van Mattheus wordt gezegd dat hij het meest van alle evangelisten voor Joodse toehoorders schreef. Mattheus bouwt zijn verhaal over Jezus zorgvuldig op met illustraties uit voorzeggingen uit de profeten om te laten zien dat Jezus de vervulling van deze profetieën is.

Zo is de verwijzing naar de wijzen die een ster volgden om de nieuwgeboren Messias te vinden, een verwijzing naar een tekst uit Jesaja.

Maar wie zijn het deze wijzen? Mattheus spreekt over 'magoi', wat je zowel kunt vertalen met 'magiërs' als met 'wijzen'. Maar niet met 'koningen'.

Waar kwamen ze vandaan? Mogelijk uit Babel, waar een grote Joodse gemeenschap was, met eigen scholen, geleerden en synagogen. Als de wijzen afkomstig waren uit de Joodse diaspora, dan is het mogelijk dat zij de Messias verwachtten uit het geslacht van David: er zal een ster opkomen uit Jakob, de aankondiging van de geboorte van de Koning der Joden. Het zou passen bij de inzet van Mattheus om steeds te verwijzen naar Jezus als de vervulling van Joodse profetieën.

Overigens valt hier voor het eerst wel het woord 'Koning'. Maar dat gaat dus niet over de wijzen maar over het pasgeboren kind Jezus.

De tweede keer dat er sprake is van een Koning gaat het over Koning Herodes, de Romeinse vazalkoning over Judea die zich eveneens Koning der Joden laat noemen.

De vraag wie de Koning der Joden is moet beslecht worden tussen een pasgeboren kind in een stal in Bethlehem of een rijke en militair goed toegeruste koning van de Romeinse bezetter.

Waaruit bestaat de wijsheid van de wijzen? Is het de kennis van de Schriften, is het hun kennis van de astrologie, van de wetenschap?

In ieder geval kent Koning Herodes hen zoveel gezag toe dat hij schrikt van hun bericht dat er een nieuwe Koning van de Joden is geboren en hen vraagt het hem te vertellen als ze hem gevonden hebben. Hij zegt dit met een smoes: 'zodat ik hem ook eer kan bewijzen'. Maar we weten dat hij een koning is die geen concurrentie duldt, een koning die zelfs zijn eigen vrouw en twee zonen liet ombrengen uit vrees dat zij de troon van hem wilden overnemen.

De wijzen volgen de ster en vinden tot hun vreugde het kind. Ze bewijzen hem eer en brengen hem geschenken: goud, wierook en mirre. Een onmiddellijke herkenning en een royaal gebaar. We weten niet met hoeveel ze zijn en wie ze zijn. De latere verhalen, de latere afbeeldingen suggereren drie mannen van verschillende kleur en afkomst, de tekst zegt daar niets over.

Vervolgens krijgen zij in een droom de waarschuwing om niet terug te keren naar Herodes en dat blijkt voor het kind Jezus levensreddend te zijn. En misschien schuilt daarin wel de grootste wijsheid van deze wijzen: zij kennen het gevaar dat van Herodes uitgaat, zij vertellen hem niet waar het kind is en keren via een andere route terug naar hun land. Daarmee ontstaat er ook voor Jozef en Maria ruimte om met het kind Jezus te vluchten, naar Egypte.

Weg van de gruwelijke kindermoord op Joodse jongetjes waartoe de woedende Herodes opdracht geeft.

Ook hier een vervulling van de profetie, dat Rachel weende om haar kinderen.

En in deze vervulling spelen de wijzen hun voorbestemde rol:

Zij volgen de ster van de profetie, zij vinden het kind en herkennen het en zij keren niet terug naar de koning zodat het leven van dit kind gespaard blijft.

Kiest dan het leven.

Bij : [Exodus 1: 8-23 \(NBV\)](#)

Reflectie 2.

We lezen net een gedeelte uit Exodus, over Egypte, het land waar Jozef, de zoon van Jakob, die door zijn broers verkocht werd en uiteindelijk via de gevangenis aan het hof van de farao in Egypte belandde. Uiteindelijk vestigen zijn broers en andere familie zich daar ook. Het is een verhaal dat zich afspeelt in een andere tijd dan het verhaal van Driekoningen, nl. de verhalen over de wordingsgeschiedenis van het volk Israël.

We hebben het hier over het Joodse volk als immigranten in Egypte. En zoals dat soms gaat met immigranten: op een gegeven moment wordt een deel van de oorspronkelijke bevolking ongerust. Ze zijn met teveel, ze zijn een vijfde kolonne, we worden bedreigd, we worden 'omvolkt'. We kennen de geluiden.

De toenmalige farao, die Jozef en zijn familie niet gekend heeft, is bezorgd en denkt dat dwangarbeid en slavernij het Hebreeuwse volk wel in toom zal houden. Het leven is zwaar en moeilijk, maar de omvang van het volk neemt alleen maar toe. Dus gaat de farao over tot drastischer maatregelen: elk jongetje dat geboren wordt, moet worden gedood, de meisjes mogen blijven leven. Dit is de opdracht die hij geeft aan de vroedvrouwen Sjifra en Pua. Overigens heeft in het Nederlands het woord 'vroede' ook de betekenis van 'wijs', naast vroede vrouwen zijn er ook vroede vaders. Vroede vrouwen hielpen bij geboortes, maar ook bij sterven. Ze hadden ervaring, ze gaven raad bij het begin en einde van het leven.

Sjifra en Pua zijn volgens de overlevering Egyptische vrouwen, die ontzag hebben voor God. Als we die zin horen, weten we dat we op moeten letten. Want volgens de wijsheidstradities in de Bijbel, begint alle wijsheid met ontzag voor de Eeuwige (Spreuken 9:10)

En dat ontzag betekent dat ze niet doen wat de Farao hen opdraagt, en ook de jongens laten leven. Sjifra en Pua verzinnen een verhaal over de kracht en snelheid waarmee Hebreeuwse vrouwen hun kinderen baren, waardoor zij niet op tijd zijn om de jongetjes om te brengen. Het is een smoesje, een verhaal dat overigens naadloos aansluit op dikwijls racistische mythologie over andere vreemde volken. Zo zouden door allerlei natuurkrachten ook vrouwen in Afrika bijvoorbeeld even hurken, een kind baren en weer verder lopen. Sjifra en Pua maken gebruik van dergelijke sentimenten tegenover het immigrantenvolk en de Farao slikt het. Gefopt met zijn eigen omvolkingstheorieën. Het is slim en geestig verzet, een levensreddende weigering met een omweg. De Hebreeuwse jongetjes leven en Sjifra en Pua worden gezegend met huisgezinnen.

Nu we hiervoor het verhaal van de wijzen uit het Oosten lezen, zou je dit verhaal kunnen lezen als een verhaal van de twee wijzen uit Egypte.

Want de Wijsheid, die al bij God was voor de schepping mengt zich in het aardse leven, ze roept op tot recht en barmhartigheid en is daarin niet in de laatste plaats óók praktische levenskunst – vanuit vreugde en ontzag voor Gods goede schepping en ieder mensenkind daarin.

Kiest dan het leven.

Lezing 3

Uit de toespraak van Greta Thunberg tot de VN

“Dit is helemaal verkeerd. Ik zou hier niet moeten zijn. Ik zou op school moeten zijn, aan de andere kant van de oceaan. Toch komen jullie naar ons, jonge mensen, voor hoop. Hoe durven jullie!

Jullie hebben mijn dromen gestolen, en mijn kindertijd gestolen, met jullie lege woorden. En dan ben ik nog een van de gelukkigen. Mensen lijden, mensen sterven en onze ecosystemen staan op instorten. We staan aan het begin van een massaal uitsterven en het enige waar jullie over kunnen praten is geld en sprookjes over economische groei. Hoe durven jullie.

Al meer dan dertig jaar is de wetenschap glashelder. Hoe durven jullie blijven wegstaren en hierheen te komen en te zeggen dat je al voldoende doet, terwijl de oplossingen en de politiek die nodig zijn nog steeds nergens te bekennen vallen.

Jullie zeggen dat jullie ons horen en dat jullie de dringende noodzaak snappen. Hoe boos en verdrietig ik ook ben, ik wil dat niet geloven. Want als jullie de situatie echt zouden begrijpen en nog steeds zouden falen te handelen dan zouden jullie kwaadaardig zijn en dat weiger ik te geloven.

Het halveren van de uitstoot in tien jaar geeft ons slechts 50 procent kans om onder de 1,5 graad temperatuurstijging te blijven en het risico dat er onomkeerbare kettingreacties in gang gezet worden die de mens niet kan beheersen.

50 procent mag dan acceptabel zijn voor jullie maar dat cijfer bevat niet de kantelpunten, de wisselwerkingen, de aanvullende opwarming door giftige luchtvervuiling of de aspecten van billijkheid en klimaatrechtvaardigheid. Ze gaan er ook vanuit dat mijn generatie straks die honderden miljarden tonnen van jullie CO₂ uit de lucht gaat zuigen met technologie die nog maar amper voorhanden is.

Dus een risico van 50 procent is simpelweg niet acceptabel voor ons, die met de consequenties moeten leven. Om 67 procent kans te hebben onder de 1,5 graad wereldwijde temperatuurstijging te blijven had de wereld, volgens de beste schatting van het IPCC, vanaf 1 januari 2018 nog 420 gigaton CO₂ over om uit te stoten. Vandaag is dat nog maar 350 gigaton.

Hoe durven jullie te doen alsof dit opgelost kan worden met business as usual en wat technische oplossingen. Het resterende CO₂-budget zal binnen 8,5 jaar verdwenen zijn.

Er zullen geen oplossingen of plannen gepresenteerd worden die passen bij deze actuele cijfers. Want die cijfers zijn te ongemakkelijk en jullie zijn nog steeds niet volwassen genoeg om te vertellen hoe het echt zit.

Jullie laten ons in steek. Maar jonge mensen zien jullie verraad in. De ogen van alle toekomstige generaties zijn op jullie gericht en als jullie ons in de steek laten dan zal ik je zeggen dat we jullie nooit zullen vergeven. We laten jullie er niet mee weggelaten. Hier en nu trekken we de lijn. De wereld wordt wakker en verandering komt er aan of jullie dat nou leuk vinden of niet.”

We hoorden net een fragment uit de toespraak van Greta Thunberg tot de Verenigde Naties.

En ondertussen gaat er een cartoon rond van Vonk (zie hierboven), die hij plaatste voor de Kerstdagen. Op de tekening staat Greta Thunberg. Ze slaat op de trommel en boven haar hoofd een tekstwolkje met daarin een ster en dreigende wolken als kerstkransen om een bedroefde planeet. Om haar heen wat herders, schapen en drie Koningen die verschrikt en bozig achterom kijken, de pakjes in hun handen.

Een actueel commentaar op het deel van het Kerstverhaal. De Koningen zijn hier niet de wijzen zoals we hen eerder zagen en lazen, maar lijken meer op de machthebbers die Greta Thunberg aanspreekt.

Greta Thunberg, het Zweedse meisje van 16, een kind nog, dat dat ooit als eerste met een klimaatstaking van school begon en nu wereldleiders en de generaties boven haar aanspreekt op ongekend felle toon. Het gaat om leven en dood, dat maakt ze duidelijk, het gaat om de redding van de planeet. Zij doet dat met een profetische woede en geeft de koningen en ons niet de kans om weg te kijken. Er is een parallel met de eerdere verhalen: het leven van de kinderen staat op het spel. Er is een verschil: ditmaal spreken de kinderen zelf. Ze staken, ze demonstreren en ze spreken.

Zo zou het niet moeten zijn, ze zou op school moeten zitten. Een kind dat de onverantwoordelijkheid van de volwassenen veroordeelt. De machtigen, de koningen van de wereld hebben haar en haar generatie geen geschenken gebracht: 'de wereld staat in brand'.

Als de wijsheid roept zij langs de straten, zij zoekt zij een plaats om te wonen, een plaats waar haar boodschap gehoord wordt. Het is een bijzondere tekst, waarin zij spreekt over haar geloof in 'ons', haar toehoorders.

'Jullie zeggen dat jullie ons horen en dat jullie de dringende noodzaak snappen. Hoe boos en verdrietig ik ook ben, ik wil dat niet geloven. Want als jullie de situatie echt zouden begrijpen en nog steeds zouden falen te handelen dan zouden jullie kwaadaardig zijn en dat weiger ik te geloven.'

Als wij haar echt zouden horen, zouden we anders handelen. Dat we niet anders handelen, betekent dat we haar niet horen. Als we haar zouden horen en toch niet zouden handelen, dan zouden we kwaadaardig zijn. En dat weigert ze te accepteren.

Dus blijft ze roepen en op de trom slaan, in het vertrouwen dat de koningen en wij een keer ons zullen omkeren. Dat doet ze niet met zoete praatjes of hoopvolle boodschappen. Op een andere plek zegt ze : 'hoop moet je verdienen'. De kruimeltjes hoop op verandering die we als geschenken aan haar voeten leggen zijn niet genoeg.

'De cijfers zijn te ongemakkelijk en jullie zijn nog steeds niet volwassen genoeg om te vertellen hoe het echt zit'.

Ze spreekt ze namens haar generatie als ze zegt dat we hen in de steek laten en dat ze, als we ons niet omkeren, dit nooit aan ons zullen vergeven.

Ze klinkt bijna als Jezus die zegt dat alle zonden ons vergeven zullen worden, behalve de zonde tegen de Heilige Geest, de Heilige Geest die je ook als een de patroonheilige van het denken, van het inzicht, van de wijsheid kunt zien.

Het is de wijsheid van een kind.

De wijsheid is niet zoetgevooid, ze is zo slim als de vroedvrouwen, zo strategisch als de drie wijzen en zo confronterend als Greta Thunberg. Ze is gericht op het leven, ze draagt de aarde, ze danst van vreugde om Gods goede schepping en huilt om wat haar beschadigt. Ze roept langs de straten maar vindt geen woonplaats. 'wie mij haat, vindt de dood' zegt de Wijsheid in Spreuken.

'En wie mij vindt, vindt het leven.'

Kiest dan het leven.

Amen.

(Nienke van Dijk)

Voorbeden

Wij bidden....

Wij zijn op zoek.....

Het is niet zo gemakkelijk om een andere weg te gaan
niet meer de gewone bestaande orde
Zijn we echte zoekers-lichtzoekers?
Zijn we tevreden met onszelf,
of proberen we de weg van het tegengeluid op te gaan?

Wanneer worden we wijs?
Zo wijs als Jozef en Maria
door hun vlucht hun kind gered
En.... we hebben een kompas uit de hemel
licht op ons pad,
of blijven we koningen en koninginnen in ons eigen koninkrijkje
in ons eigen wereldje?

Het gaat uiteindelijk om daden
om de echte Koning, Koningin in die ander weerspiegeld te zien!

Zo vragen wij om wijsheid
om voor elkaar en voor generaties na ons deze aarde te behouden

Om een weg te gaan
en te ontdekken wat anderen beweegt
ook als wij worden bedreigd , beschimpt
Zoekend, maar ook vindend
Gelukzoekers voor mensen van nu, en van die in de toekomst

We zijn niet alleen
de wereld trok in een notendop voorbij vandaag
Er is meer familie dan we dachten

Wij bidden voor die grote familie
veraf, maar ook dichtbij, in onze eigen gemeenschap,
onze eigen familie

Om de ster te zien, om koers te houden
Mensen in nood soms, in angst, de dood voor ogen
Heer ontferm u

We gaan een nieuw jaar tegemoet
volop de kans om op weg te gaan, de toekomst in
Soms vertrouwd, vaker onzeker wegstarend
Om elkaar vast te houden
en de ander te ZIEN en te herinneren in ons hart

We leggen het alles in uw hand
in de palmen van die hand zijn we geschreven

Ook aan de namen van hen die opgeschreven zijn in het Intentieboek denken wij
Heer, ontferm u

Stil worden wij
voor u leggen we neer wat ons bezighoudt

Wees in ons , naast ons, boven ons
Draag ons
ook in dit nieuwe jaar!

(Tamme Wiegersma)